

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر تجربه زیسته زنان زندانی

مرضیه ابراهیمی ، محبوبه گودرزی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۱۹

چکیده

مطالعه حاضر تحقیقی کیفی و پدیدارشناسانه است که با هدف مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم در زندگی زنانی انجام پذیرفته که مرتکب جرم شده و سابقه حضور در زندان را داشته‌اند. بر این اساس در این تحقیق با ۱۸ زن که سابقه محکومیت و حبس دارند مصاحبه‌های عمیق کیفی انجام شده است. تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام شده نشان داد که زنان مصاحبه‌شونده در طول زندگی خود با عوامل گوناگونی چون: عدم انسجام و ازهم‌گسیختگی خانواده، زندگی در خانواده مجرم و بزهکار، همکاری و همراهی با همسران مجرم، خانواده نابسامان، سابقه خشونت و سوء رفتار، تبعیض و طرد در خانواده، همسرآزاری، نداشتن شغل و درآمد، فقدان تخصص و تحصیلات، زندگی در مناطق جرم خیز، اعتیاد و مصرف مواد مخدر، معاشرت با افراد ناباب و عوامل دیگری از این دست مواجه بوده‌اند که سبب فراهم کردن زمینه‌های لازم جهت ارتکاب جرم توسط زنان مورد بررسی شده است.

واژگان کلیدی: زندان، جرم، زنان مجرم، انحراف اجتماعی، تجربه زیسته زنان.

طرح مسأله

در گذشته جرم و بزهکاری را اساساً پدیده‌ای مردانه می‌دانستند اما باید عنوان کرد که جرم و بزهکاری پدیده‌ای مردانه و ویژه‌ی مردان نیست، زنان هم از مشکلات اجتماعی در امان نیستند و زندگی آن‌ها تحت تأثیر حوادث و نابسامانی می‌گردد و گاهی مرتکب جرم می‌شوند. اگرچه ممکن است تعداد زنان مجرم و بزهکار کمتر از مردان باشد اما تأثیر اجتماعی و فرهنگی بزهکاری زنان بسیار بیشتر از مردان است (Haygan, 2014: 164). در دهه‌های گذشته شواهدی از افزایش مشارکت زنان در رفتارهای مجرمانه به دست آمده است که اندیشمندان رشد فزاینده جرائم زنان را به آزادی آن‌ها، تضعیف کنترل‌های اجتماعی و مشارکت آن‌ها در بازار کار مربوط دانسته‌اند. آنان بر این نظر هستند که آزادی زنان و گسترش توانمندی‌های آن‌ها به جهت محقق کردن اهدافشان در زندگی آن‌ها را به‌طور هم‌زمان در معرض ناکامی‌ها و فشار زندگی قرار می‌دهد که در گذشته چنین مشکلاتی را عمدتاً مردان تجربه می‌کردند (Reid, 2000: 26) مطالعه و بررسی وضعیت ارتکاب جرم در زنان و مردان تفاوت‌های قابل‌توجهی را در نوع و شدت جرائم ارتکابی و همچنین تعداد زندانیان زن و مرد نشان می‌دهد که سبب شده تا زنان در اغلب زمان‌ها به‌صورت اغراق‌آمیزی آرام و غیر خشن توصیف شوند (Mir Hosseini, 2017: 114) آمارهای جرائم زنان در اغلب کشورها نشان‌دهنده‌ی آن است که بسیاری از جرائمی که زنان در آن مباشرت و یا مشارکت داشته‌اند به نقش جنسیتی آنان ارتباط دارد. برای مثال می‌توان به جرائم علیه کودک، نوزادکشی، سقط‌جنین غیرقانونی و روسپیگری اشاره کرد. زنان به دلایل گوناگون معمولاً جرائمی را مرتکب می‌شوند که به توانایی جسمانی کمتری نیازمند است و به همین دلیل بزهکاری آن‌ها معمولاً کمتر خشونت‌بار و اغلب با خدعه و نیرنگ توأم است (Atazadeh, 2019: 79). آمارهای موجود نیز نشان می‌دهد که شیوع جرم زنان در بسیاری از کشورها درحالی‌که افزایش است و هنگام با آن پدیده‌ی زنان زندانی رو به توسعه گذاشته است. متأسفانه کشور ایران نیز از این رویداد بی‌نصیب نمانده و سالانه هزاران زن به علل مختلف وارد زندان‌های کشور می‌شوند (Bashiri, 2007: 305). در ایران طبق آمار سازمان زندان‌های کشور در سال ۱۳۸۷ درصد زندانیان زن ۳/۲۹ درصد اعلام شده است (Heidarzadeh, 2016: 7). داده‌های مربوط به جرائم زنان در تمامی استان‌های کشور از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ حاکی از آن است که تعداد دستگیرشدگان زن در اغلب استان‌ها با افزایش و در برخی دیگر از استان‌ها رو به کاهش بوده است (Ibid). این نسبت در استان لرستان در سال ۱۳۷۵ با ۲/۶ درصد و در سال ۱۳۸۴ با ۳/۲ درصد و در سال ۱۳۹۸ با ۴/۲

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۳۷

به صورت افزایشی بوده است (Gabrane, 2010: 104). علاوه بر این آمارهای جهانی نشان می‌دهد که بین ۳۰ تا ۵۰ درصد از کسانی که از زندان آزاد می‌شوند مجدد مرتکب جرم می‌شوند (Kendall, 2000: 18). میزان تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان‌های کشور در سال ۱۳۸۸ برابر با ۳۵٪ اعلام شده است که با توجه به عنوان پژوهش به این بحث پرداخته نمی‌شود. از نظر ترکیب جرائم نیز جرائم مربوط به مواد مخدر و سرقت دارای بیشترین فراوانی در میان زنان زندانی استان لرستان بوده و جرائم اخلاقی، جنسی و خشن نیز کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده است که در مجموع حدود ۱۵ درصد جرائم است (Gabrane, 2010: 104). یکی از موضوع‌های مهم اجتماعی که قرن‌ها مورد بحث و تحقیق اندیشمندان است موقعیت اجتماعی زنان در جامعه می‌باشد. زنان چه از نظر همکاری و اشتراک مساعی که در امور اجتماعی با مردان دارند و چه از نظر شخصیتی، جسمانی و روانی از مردان متمایزاند لذا افکار و عواطف و تمایلات آنان با مردان فرق می‌کند. زنان نیمی دیگر از جمعیت جامعه و همه جوامع جهانی را تشکیل می‌دهند اما این حقیقت آماری در واقع و در عمل آن‌چنان‌که باید در تمام زمینه‌های حیات اجتماعی تعمیم داده نشده است. نکته مهم در اینجا این است که سهم آنان در آسیب‌های اجتماعی کاملاً برعکس بر خورداری آن‌ها از سایر جنبه‌های انسانی است. به عبارتی زنان نخستین قربانیان بسیاری از انحرافات و جرائم اجتماعی‌اند باین‌حال زنان هنوز هم گروه کوچکی از کل زندانیان را تشکیل می‌دهند (Shahevande, 2010: 80). همین مسأله باعث شده است که در سال‌های اخیر شاهد پژوهش‌های فراوانی در خصوص شناسایی ریشه‌ها و دلایل آسیب‌های اجتماعی و پیامدهای آن در میان زنان باشیم و زنان محور بسیاری از پژوهش‌ها و بحث‌های مهم باشند. به طوری که پس از دهه هفتاد میلادی و با پیدایش و پیشرفت تفکر فمینیستی مطالعه جنسیت و انحرافات اجتماعی و جرائم زنان در کانون مطالعات جامعه‌شناختی قرار گرفته است (Heydarzadeh, 2016: 6) بنابراین موضوع مهمی که وجود دارد آن است که زنان به دلیل نقش مهم مادری و تربیتی در صورتی که مرتکب جرم شوند اثرات منفی بسیار زیادی در خانواده دارند. زمانی که مادر با هر دلیلی از جدایی و طلاق، فوت، بزهکاری و... در خانه حضور نداشته باشد تربیت فرزندان دچار اشکال می‌شود. چنانچه طبق بررسی‌های علمی یکی از دلایل مهم بزهکاری نوجوانان و جوانان نداشتن زمینه‌های مناسب خانوادگی برای تربیت آن‌ها است؛ بنابراین با بزهکاری زنان نه تنها یک فرد بلکه ممکن است نسل یک خانواده به بزهکاری کشیده شود (Kyneya, 2003: 740). توجه به این نکته ضروری است که فرهنگ هر جامعه و نوع نگرش و طرز تلقی هر جامعه

نسبت به زنان و مردان و نقش و وظیفه‌ای که از هریک انتظار می‌رود در شکل‌گیری شخصیت و نحوه رفتار و عمل آن‌ها تأثیر اجتناب‌ناپذیری دارد که ممکن است تفاوت بین میزان و نوع جرائم ارتكابی توسط هر یک از دو جنس را سبب گردد؛ بنابراین برای شناخت عملی بزهکاری زنان ضروری است که به‌طور ویژه جرائم زنان و عوامل و زمینه‌های مؤثر در ارتكاب جرائم و همچنین پراکندگی و چگونگی جرائم زنان مورد مطالعه قرار گیرد و اهمیت پژوهش در شناسایی علل و زمینه‌های جرائم زنان مشخص گردد (2016: 120 Jahanbakhsh). مسأله‌ای که در اینجا مطرح می‌شود این است که چه عواملی باعث می‌شود که زنان در یک محیط کوچک و سنتی که افراد همدیگر را می‌شناسند و ارزش‌ها و آداب و رسوم گذشته برایشان مهم است دست به رفتار مجرمانه می‌زنند و ترس از برچسب خوردن و لکه‌دار شدن شرافت خانوادگی نداشته باشند. با اینکه زنان می‌دانند ممکن است به دلیل سوءسابقه بعد از آزادی از زندان از طرف خانواده و بستگان و حتی همسر و فرزندان طرد شوند باز دست به رفتار مجرمانه می‌زنند. پژوهش حاضر از آن جهت دارای اهمیت است که یافته‌ها و نتایج آن حاصل تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختاریافته با زنانی است که خود تجربه زندگی به‌عنوان فردی مجرم و سابقه‌دار را از سرگذرانده و با وجود تفاوت‌های اندک فردی و اجتماعی، همگی تجربه مشترک ارتكاب جرم، حبس و زندگی در زندان را دارند که می‌تواند یافته‌های منحصر به فردی از علل و زمینه‌های ارتكاب جرم زنان در اختیار ما قرار دهد.

بنابراین مهم‌ترین هدف این پژوهش مطالعه زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر ارتكاب جرم در میان زنان زندانی است. لذا می‌توان گفت مهم‌ترین سؤال این پژوهش نیز به این صورت است که زمینه‌های مؤثر بر ارتكاب جرم در زنان زندانی کدام است؟

پیشینه تحقیق

رضا روزبه (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی علل ارتكاب جرم در نظام کیفری» به بررسی علل و زمینه‌های ارتكاب جرم در نظام کیفری پرداخته است. هدف این پژوهش ریشه‌یابی جرم و جنایت در نظام حقوقی ایران می‌باشد. روش پژوهش حاضر کتابخانه‌ای بوده و این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است.

رقیه همتی (۱۳۹۶) در پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد خود با عنوان «ارزیابی علت‌های جرم و پیامدهای زندان بر زنان زندانی» به مسأله زنان زندانی پرداخته است. هدف این پژوهش تعیین علت‌هایی است که منجر به ارتكاب جرم توسط زنان زندانی زندان

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۳۹

مرکزی قزوین شده است. یافته‌ها نشان داده است که پایین بودن سطح تحصیلات، ازهم‌پاشیدگی خانوادگی، فقر اقتصادی و نداشتن شغلی مناسب، اعتیاد، همراهی با دوستان ناباب تجربیات تلخ گذشته از عوامل مهم در ارتکاب به جرم در این افراد بوده است.

حسنعلی مؤذن زادگان و سمیه نوروزی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «علل و عوامل ارتکاب جرم منازعه و راه‌های پیش‌گیری از آن» به بررسی جرم نزاع دسته‌جمعی و علل و عوامل آن پرداخته‌اند. نتایج نشان داده است که یکی از علل فردی ارتکاب جرم جنسیت و سن است و از حیث اجتماعی مهاجرت، فقر، بیکاری و تضاد فرهنگی به‌عنوان متغیرهای ثابت‌شده در این تحقیق می‌باشد.

محمود ابراهیمی مقدمیان و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش با عنوان «مطالعه علل ارتکاب جرم در میان جوانان حاشیه‌نشین شهر همدان» به بررسی و مطالعه علل ارتکاب جرم جوانان پرداخته‌اند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیر مستقل نیاز و جرم رابطه مثبت و بین متغیر مستقل فرصت و جرم رابطه منفی وجود دارد بدین معنا که هرچه بر میزان نیاز افراد در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی افزوده شود احتمال ارتکاب جرم توسط آن‌ها افزایش می‌یابد.

مدا چسنی لیند (2013) در پژوهشی با عنوان «زن مجرم: دختران، زنان و جرم» به بررسی عوامل جنسیتی و فرهنگی در زندگی زنان مجرم پرداخته‌اند. مداچسنی لیند عوامل جنسیتی و فرهنگی در زندگی زنان را که اغلب مقدم بر رفتار مجرمانه هستند کشف کرده است و به این سؤال پرداخته است که آیا زنان بزهکار امروز خشونت بیشتری نسبت به گذشته دارد؟

اندرسون (2002) پژوهشی با عنوان «تأثیرات عوامل فردی و محیطی بر بزهکاری» به بررسی عوامل فردی بزهکاری و ارتکاب جرم پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که افراد در صورتی که در یک خانواده تک‌والدی و همچنین در خانواده‌هایی با سطح اختلافات بالایی زندگی کرده باشند بیشتر در معرض خطر بزهکاری هستند.

کارلن و کریستینا (1986) که اغلب پژوهش‌های خود را در حوزه زنان سارق در انگلستان انجام داده‌اند بر این عقیده هستند که زنان به این دلیل دست به سرقت می‌زنند که خود را از وابستگی اقتصادی به یک مرد برهانند.

اما آنچه که پژوهش حاضر را از پژوهش‌های نام‌برده متمایز می‌کند در این است که ضمن استفاده از روش کیفی و پدیدارشناسانه سعی دارد تا علل و زمینه‌های ارتکاب جرم را

از دریچه ذهنی زنان سابقه‌داری که دوره محکومیت آنان به اتمام رسیده و اکنون در خارج از زندان به سر می‌برند و در طی مصاحبه‌های عمیق با آنان مطالعه و بررسی نماید.

چارچوب مفهومی تحقیق

یکی از وجوه تمایز پژوهش کمی و کیفی در شیوه به‌کارگیری و استفاده آن‌ها از مفاهیم نظری است. به این معنا که تحقیقات کمی اغلب بر پایه آزمون فرضیات مستخرج شده از چارچوب نظری هدایت می‌شوند اما در پژوهش کیفی از نظریه در جهت صورت‌بندی سؤالات پژوهش، شناسایی مفاهیم حساس و ارتقای حساسیت نظری که راهنمای مراحل مختلف تحقیق است بهره گرفته می‌شود. در طراحی چارچوب مفهومی این پژوهش سعی شده است مراحل و مقاطع مختلف زندگی زنان زندانی تحت پوشش قرار گیرد. مراحل قبل از شکل‌گیری جرم تا ارتکاب جرم و دستگیر شدن زنان به‌عنوان مجرم در این چارچوب لحاظ شده است.

در پژوهش حاضر با توجه به رویکرد کیفی و پدیدارشناسانه در پی توصیف تجربیات زنان مجرم و مطالعه و فهم علل و زمینه‌های ارتکاب جرم توسط زنان مورد بررسی می‌باشیم. آنچه در این پژوهش اهمیت دارد آن است که با وجود مطرح کردن نظریات گوناگون در تمامی مراحل پژوهش هیچ‌یک از نظریات آورده شده اساس پژوهش قرار نگرفته و نویسنده در این پژوهش به‌هیچ‌عنوان قصد نظریه آزمایی و یا فرضیه آزمایی ندارد. باین‌وجود به جهت غنای پژوهش و دستیابی به مفاهیم حساس نظری برخی از نظریات در این زمینه مطرح شده است.

در زمینه تبیین بزهکاری زنان دو دیدگاه موجود است: ۱. دیدگاهی که معتقد است برای تبیین جرائم به نظریه‌هایی نیاز است که به‌اندازه کافی عمومیت داشته باشند تا هم جرائم زنان و هم جرائم مردان را روشن کند. بر اساس این دیدگاه دلیلی وجود ندارد که توضیح بزهکاری زنان با بزهکاری مردان تفاوتی داشته باشد، ۲. نظریه‌هایی که با رویکردهای فمینیستی قصد تبیین جرائم زنان را دارد. اولین دسته از نظریه‌های عمومی و غیر فمینیستی برپایه‌ی تبیین‌های زیست‌شناسی و روان‌شناسی استوار هستند. برخی از نخستین تلاش‌ها برای تبیین جرم و شکل‌های دیگر کجروی اساساً خصلتی زیست‌شناختی داشتند (Giddens, 2014: 155) بخش اساسی رویکرد زیستی درباره بزهکاری می‌گوید که چنین رفتاری ناشی از برخی سازوکارهای درونی فرد است (Schumacher, 2015: 45). نظریه‌های روان‌شناختی جرم نیز مانند تبیین‌های زیست‌شناختی تبه‌کاری را با انواع

خصوصیات شخصیت مربوط می‌دانند (Giddens, 2014: 155). بسیاری از دانشمندان اعتقاد دارند که تفاوت فردی در هوش، شخصیت یا سایر عوامل وجود دارد، عواملی که ضمن جداکردن بزهکاران از سایر افراد به صورت مستقیم یا غیرمستقیم علت بزهکاری آنان تلقی می‌شود. این زمینه‌ها را می‌توان تحت عنوان نظریه‌های روان‌شناختی خلاصه کرد. بر اساس این دو رویکرد می‌توان گفت زنان به لحاظ فیزیولوژیکی و داشتن برخی ویژگی‌های طبیعی ذاتاً موجوداتی غیر مجرم‌اند و بزهکاری با عناصری چون مذکر بودن و داشتن خصایل مردانه و روحیه‌ی پرخاشگری در ارتباط است. بر اساس این رویکرد زنان مجرم افرادی هستند که برخلاف طبیعت و ذات خود عمل می‌کنند و به عبارتی می‌توان زنان مجرم را افرادی دانست که به رشد تکاملی خود دست نیافته و یا دیوانه هستند (About, 2001: 207) دسته دیگر نظریه‌های عمومی و غیر فمینیستی بزهکاری را در زمینه اجتماعی مطرح می‌کنند. بر اساس این نظریه‌ها رفتار بزهکارانه یا نتیجه شرایط اجتماعی، محیط زندگی فرد و نامناسب بودن شرایط محیطی مجرم است و یا ناشی از تجربه‌هایی است که فرد مجرم در طول زندگی خود داشته است؛ مانند نظریه‌های فشار اجتماعی، یادگیری اجتماعی، کنترل اجتماعی (Lamarampi, 1982; Hirsch, 1969; Rackles, 1967) نظریه قدرت و کنترل (Mcintosh, 1978; Heidensohn & Gelsthorpe, 2002) جامعه‌پذیری (Hagen Mania, 1987). دسته دیگر نظریات در سنت فمینیستی قرار دارند و نظریه‌پردازان آن با مطرح کردن این سؤال که چگونه نظریاتی که برای مردان و توسط مردان ارائه شده است، با توجه به تجربه‌های متفاوت زنان و مردان قادر به تبیین جرائم زنان می‌باشند مدعی شدند که برای درک و فهم علل بزهکاری زنان نیازمند نظریاتی خاص آن‌ها می‌باشیم (Mir Hosseini, 2017: 116). در زمینه جرم‌شناسی فمینیست‌ها به دو گروه مارکسیست و رادیکال تقسیم می‌شوند و دارای نظریات متفاوتی درباره‌ی بزهکاری زنان هستند. از نظر مارکسیست‌ها عدم مساوات جنسیتی ناشی از نابرابری قدرت زنان و مردان در جامعه سرمایه‌داری است و ریشه تفاوت‌ها به مالکیت خصوصی و غلبه مردانه در وضع قوانین و وراثت برمی‌گردد. مردان زنان را در عرصه‌های اقتصادی و بیولوژیکی کنترل می‌کنند. این انزوای زنان در بستر خانواده فرصت کمتری را برای مداخله در جرائم مهم فراهم می‌کنند و نداشتن قدرت نیز سوق‌دهنده آن‌ها به جرائم کم‌اهمیت می‌شود (Ccheny, 2008). در مقابل فمینیست‌های رادیکال علت بزهکاری زنان را در پدرسالاری دانسته‌اند و چنین می‌انگارند که این امر موجب فرودست شدن زنان و همچنین عاملی برای توجیه خشونت مردان و کنترل جنسیتی زنان می‌باشد. استثمار زنان توسط مردان باعث

می‌شود زنان قربانی از خانه گریخته و یا به استعمال مواد مخدر رو بیاورند و در نهایت خشونت مردان زنان را به درگیری با سیستم عدالت کیفری کشانده و به‌سوی بزهکاری سوق می‌دهند (Miazame, 2004: 535).

روش تحقیق

این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی و مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختاریافته انجام شده است. روش‌های پژوهش کیفی ابزارهایی را برای کشف حوزه‌هایی که ما به‌طور عمیق نمی‌توانیم آن‌ها را بفهمیم در اختیار ما قرار می‌دهند (Ebadolahe, 2011: 209) در این پژوهش محققین به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها اقدام به انجام مصاحبه‌های عمیق با افرادی می‌کند که پدیده موردنظر را به‌طور مستقیم تجربه کرده‌اند زیرا دارای تجربه‌زیسته مشترکی هستند. نمونه پژوهش را ۱۸ زن ۲۸ تا ۶۳ ساله که در گذشته تجربه ارتکاب جرم و محکومیت داشته‌اند تشکیل داده است. با توجه به محدودیت‌ها و دشواری‌های دسترسی به این دسته از زنان، مصاحبه‌شونده‌ها از بین کسانی انتخاب شده‌اند که در زندان مرکزی شهرستان بروجرد استان لرستان پرونده داشته و همگی حداقل ۳ و حداکثر ۵ سال از آزادی آن‌ها گذشته است و در زمان مصاحبه دوران محکومیتشان به اتمام رسیده و در خارج از زندان به سر می‌برند. راهنمای مصاحبه در قالب دودسته پرسش زمینه‌ای (مشخصات فردی) و مضمونی (پرسش‌های متمرکز بر تجربه) تعریف و در طراحی آن تلاش شد تا ابعاد گوناگون تجربه‌ی زنان سابقه‌دار مورد پرسش و گفتگو قرار گیرد؛ بنابراین در طراحی پرسش‌های متمرکز بر تجربه بر ۴ محور یعنی زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر ارتکاب جرائم، درک و فهم زنان زندانی از زمینه‌ها و عوامل ارتکاب جرم، شرایط و موقعیت‌های زندگی، جهت‌گیری‌های احساسی زنان سابقه‌دار در مواجهه با پدیده مجرمیت موردتوجه قرار گرفت.

با توجه به اصول نمونه‌گیری روش تحقیق کیفی نمونه‌ها به‌صورت هدفمند و از بین کسانی انتخاب شده‌اند که با توجه به موضوع پژوهش بتوانند حداکثر اطلاعات را در اختیار محقق قرار دهند. شایان ذکر است که هریک از مصاحبه‌ها به‌صورت انفرادی و در جلسات یک تا دو ساعته و گاه در دو جلسه صورت گرفته است. در جلسات مصاحبه زنان در فرایندی روایتی شرحی از چگونگی فراهم شدن زمینه‌های ارتکاب جرم، شرایط و موقعیت‌های زندگی فردی و اجتماعی پیش از دوران حبس، نقش خود و دیگران در ارتکاب جرم و مواردی نظیر این را روایت نموده‌اند که می‌تواند در شناسایی عوامل جرم‌زا در زندگی آن‌ها

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گوردزی ۱۴۳

مؤثر باشد. پس از انجام هر مصاحبه متن مصاحبه‌ها پیاده‌سازی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش ۷ مرحله‌ای کلایزی انجام شده است. مراحل تجزیه و تحلیل به این شرح است: خواندن دقیق کلیه توصیف‌ها و یافته‌های شرکت‌کنندگان در مصاحبه، استخراج عبارات با اهمیت و جملات مرتبط با پدیده، مفهوم بخشی به جملات مهم، مرتب‌سازی توصیفات و مفاهیم مشترک، تبدیل عقاید استنتاج شده به توصیفات جامع و کامل، تبدیل توصیفات پدیده به یک توصیف واقعی خلاصه و مختصر و مراجعه به شرکت‌کنندگان برای روشن نمودن ایده‌های به دست آمده و موثق نمودن یافته‌ها (Yareghole, 2014: 268).

جدول ۱. اطلاعات زمینه‌ای جمعیت مورد پژوهش^۱

Table 1. The background information regarding the study population

نام	سن	تحصیلات	وضعیت تأهل	تعداد فرزند	سابقه محکومیت	نوع جرم
معصومه	38	ابتدایی	متأهل	1	2	حمل و فروش مواد مخدر - سرقت
فرشته	32	ابتدایی	مطلقه	1	1	حمل و فروش مواد مخدر
سمیه	44	دیپلم	متأهل	3	1	سرقت
سارا	36	راهنمایی	مجرد	0	2	ضرب و جرح - فروش مواد مخدر
زهرا	28	لیسانس	مجرد	0	1	مالی
طاهره	55	بی‌سواد	بیوه	0	1	فروش مواد مخدر
سیما	43	بی‌سواد	متأهل	1	2	فروش مواد مخدر - سرقت
پروین	45	راهنمایی	مجرد	0	2	فروش مواد مخدر - مالی
فاطمه	40	دیپلم	متأهل	2	1	ضرب و جرح
اعظم	37	ابتدایی	مطلقه	2	1	فروش مواد مخدر
رها	48	ابتدایی	مطلقه	1	1	فروش مواد مخدر
لیلی	40	دبیرستان	متأهل	1	1	فروش مواد مخدر

۱. با هدف رعایت اصل اخلاق حرفه‌ای در پژوهش برای همه افراد مورد گفت و گو اسامی مستعار انتخاب شد و از آوردن اطلاعاتی که می‌تواند ناشناس ماندن افراد را خدشه دار سازد پرهیز شده است.

نام	سن	تحصیلات	وضعیت تأهل	تعداد فرزند	سابقه محکومیت	نوع جرم
اکرم	26	دیپلم	مطلقه	1	2	مواد مخدر - تهدید و آزار
الهام	43	دبیرستان	مطلقه	2	1	فروش مواد مخدر
راضیه	35	سیکل	مطلقه	0	1	خرید و فروش مواد مخدر
زهره	40	ابتدایی	مطلقه	2	1	سرقت
فاطمیما	30	دبیرستان	مجرد	0	1	مواد مخدر
لیلا	63	ابتدایی	بیوه	2	1	مالی

خصوصیات و ویژگی‌های نمونه

همه مصاحبه‌شوندگان در هنگام مصاحبه در دامنه سنی ۲۸ تا ۶۳ سال قرار داشتند و میانگین سنی آن‌ها ۴۶ سال بود. کم‌ترین طول مدت حبس ۴ ماه و بیشترین مدت آن ۱۱ سال است. از نظر جرائم ارتكابی نیز ۱۳ بار به علت ارتكاب جرائم مربوط به مواد مخدر، ۳ بار جرائم مالی، ۴ بار دزدی و سرقت به زندان محکوم شده بودند. ۴ نفر از زنان مصاحبه‌شونده بیش از یک‌بار سابقه حبس و محکومیت داشتند. در بین زنان مطالعه شده ۲ نفر بی‌سواد، ۶ نفر تحصیلات ابتدایی، ۳ نفر راهنمایی، ۳ نفر دیپلم و یک نفر لیسانس بودند. مشاغلی که زنان مصاحبه‌شونده قبل از زندان به آن اشتغال داشته‌اند شامل مشاغل غیردولتی و مشاغل آزاد بوده است. به لحاظ وضعیت تأهل، ۵ نفر از زنان متأهل، ۴ نفر مجرد، ۷ نفر مطلقه و ۲ نفر از زنان نیز همسرشان فوت شده بود. هر یک از زنان مصاحبه‌شونده بین ۰ تا ۳ فرزند دارند. کم‌ترین فاصله زمانی آزادی از زندان تا مصاحبه‌ها ۹ ماه و بیشترین آن ۵ سال بوده است.

یافته‌های تحقیق

در این بخش نتایج تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های عمیق کیفی با زنان دارای سابقه حبس و زندان ارائه شده است. در طول مصاحبه‌ها هر یک از زنان مصاحبه‌شونده توصیفات از چگونگی فراهم شدن زمینه‌های ارتكاب جرم، شرایط و موقعیت‌های زندگی فردی و اجتماعی پیش از دوران حبس، نقش خود و دیگران در ارتكاب جرم و مواردی نظیر این را روایت نموده‌اند که می‌تواند در شناسایی عوامل جرم‌زا در زندگی آن‌ها مؤثر باشد.

زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان زندانی:

- ۱- زمینه‌های خانوادگی
- ۲- فقر اقتصادی و اجتماعی
- ۳- سبک زندگی جرم‌زا

جدول ۲. مقوله‌بندی زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان

Table 2. Categorization of crime grounds in women

مفاهیم	مقولات جزئی	مقولات عمده	
- طلاق - خانواده سابقه‌دار - آشفته‌گی خانواده - ازدواج ناموفق و اجباری - اختلافات خانوادگی - عدم احساس خوشبختی - عدم حمایت خانواده - سوءاستفاده - عدم نظارت خانواده - تبعیض و طرد - ترس - تهدید - تنهایی - استعمار - کمبود محبت - عدم دلبستگی - نابهنجاری‌های رفتاری - تجربه خشونت و آزار - استعمار - همسر مجرم و بزهکار - تبعیت و فرمان‌برداری از خانواده - تجربیات تلخ زندگی - مصرف مواد مخدر و اعتیاد در خانواده - سوءسابقه - زن آزاری...	عدم انسجام و ازهم‌گسیختگی خانواده	عوامل خانوادگی	زمینه‌های ارتکاب جرم
	زندگی در خانواده مجرم و بزهکار		
	همراهی و همکاری با همسران مجرم		
	خانواده نابسامان		
	خشونت و سوء رفتار در خانواده		
	تبعیض و طرد در خانواده		
	زن آزاری		

۱- تم مشترک اول: زمینه‌های ارتکاب جرم در خانواده

۱-۱ عدم انسجام و ازهم‌گسیختگی خانواده

زندگی در یک خانواده ازهم‌پاشیده و نابسامان نیز از جمله عواملی است که در شکل‌گیری زندگی اجتماعی فرد تأثیر مستقیم دارد. در صورتی که محیط خانواده محیط متشنجی باشد، یکی از والدین در منزل حضور نداشته باشند و بین والدین مشاجره و درگیری وجود داشته باشد، آرامش و آسایش از فرزندان آن خانواده سلب شده، آثار روانی نامطلوبی بر افراد به‌جای خواهد گذاشت که در دوران بلوغ و پس‌از آن به‌صورت پرخاشگری، عصیان، سرپیچی از قوانین، بی‌تفاوتی، گوشه‌گیری بروز می‌کند.

در جامعه مورد مطالعه اغلب پاسخ‌گویان حداقل یکی از والدین و در مواردی نیز هردوی آنها را به‌صورت موقت (زندانی) یا دائمی (فوت، طلاق) از دست داده‌اند. به‌عبارت‌دیگر اغلب پاسخ‌گویان در سنین کودکی و نوجوانی از داشتن کانون خانواده محروم

بوده‌اند. هم‌چنین بررسی گذشته افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد که این افراد در خانواده‌هایی پرورش یافته‌اند که دچار آشفتگی و عدم انسجام لازم بوده است و تعدادی از زنان بررسی شده یکی از دلایل گرایش به بزهکاری و ارتکاب جرم خود را درگیری‌های پیوسته پدر و مادر و اختلافات آن‌ها و نبود فضای صمیمیت و محبت در خانواده دانسته‌اند. معصومه ۳۸ ساله که به جرم حمل و فروش مواد مخدر و سرقت در زندان بوده است می‌گوید:

«بچه که بودم مامان بابام همیشه با هم درگیر بودن مامانم توی خانواده خوبی بزرگ شده بود خانواده مامانم همش به مامانم فشار می‌وردن که طلاق بگیره برگرده. اونا از اولم راضی نبودن که مامانم زن بابام بشه اما مامانم خودش خواسته بود. بعد هم که مامانم فهمیده بود که طرفش کیه و چه جور آدمیه پیشمون شده بوده اما اون موقع من به دنیا اومده بودم. ۵ سالم که بود طلاق گرفت و رفت و من موندم با یه بچه یک ساله و بابای خلاقار و معتادم»

اعظم ۳۷ ساله سابقه‌ی ۵ سال زندان را به جرم فروش مواد مخدر دارد:
«بابام و مامانم از هم جدان با هم زندگی نمی‌کنن. بابام خرم آباده مامانم بروجرد. بابام یه زن داره خرم آباده جدا نشدن ولی اصلاً پیش ما نیست. الان حدود ۲۰ ساله دیگه بابامونو ندیدیم تو خونه»

و یا سیما ۴۳ ساله که به جرم فروش مواد مخدر و سرقت در زندان بوده است می‌گوید:

«قبل از این که من به دنیا بیام زندگی بابا و مامانم تموم شده بود. قبلش میره خونه مامانش و دیگه برنگشته. بعدم طلاق گرفت. می‌گفت خیلی اذیتم کردن. یه چند وقت با مامان مامانم بودم. کسی ازم مراقبت نمی‌کرده انگار ولم کردن یه گوشه که بمیرم ولی نمردم. تا یه چند سالی هی دست به دست شدم بالاخره بابام قبولم کرد»

بررسی زندگی زنان مورد مطالعه نشان می‌دهد که در طول زندگی خود با عوامل و مسائلی هم چون: طلاق و جدایی، ازدواج مجدد یکی از والدین، زندگی در کنار افرادی به جز والدین، وجود افراد سابقه‌دار و معتاد به مواد مخدر در خانواده، سابقه ارتکاب انواع جرائم در نزدیکان به‌ویژه پدر و... مواجه بوده‌اند که زمینه را برای ارتکاب جرائم در آنان نیز فراهم آورده است.

۲-۱ زندگی در خانواده مجرم و بزهکار

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که زندگی با والدین مجرم و یا معتاد و همچنین داشتن برادر یا خواهر و همین‌طور بستگان درجه اول سابقه‌دار در شکل‌گیری زمینه‌های ارتکاب جرم زنان مصاحبه‌شونده نقش بسزایی داشته است. به‌طوری‌که چندین نفر از زنان مصاحبه‌شونده در خانواده‌هایی زندگی کرده‌اند که یکی از والدین و یا هردوی آن‌ها، برادر، خواهر و همچنین سایر نزدیکان آن‌ها سابقه زندان و یا اعتیاد به مواد مخدر داشته‌اند.

فرشته ۳۲ ساله که سابقه حبس به جرم حمل مواد مخدر دارد می‌گوید:

«پدرم معتاد بود مواد هم می‌فروخت همیشه توی خونه مواد نگهداری می‌کرد و بیشتر وقتا هم ما رو مجبور می‌کرد تا براش مواد جابه‌جا کنیم برادرم معتاد بود و چند بارم سر مواد و دزدی زندان رفته بود موقعیم که بابامون مرد اون زندان بود»

و یا معصومه ۳۸ ساله که حبس به جرم سرقت و حمل مواد مخدر دارد در زندان بوده است می‌گوید:

«بیشتر ماهایی که از زندان سر در میاریم مال آینه که خانواده درست و حسابی نداشتیم آگه پدر مادر آدم حسابی داشته باشی ازشون یاد می‌گیری درست زندگی کنی اما ماهایی که چشم‌باز کردیم دیدیم بابامون یا داره مواد می‌کشه یا بیکاره و چشمش دنبال پول و مال مرده که فرصت گیر بیاره و مردمو بدبخت کنه به جز این راه‌ها چیزی یاد نگرفتیم»

بررسی زندگی این زنان نشان می‌دهد که عواملی مثل سابقه مصرف، نگهداری و فروش مواد مخدر، سرقت، سابقه ارتکاب جرم و ضرب و جرح و شرارت در خانواده یکی از عوامل اصلی در ارتکاب به جرائم در زندگی آنان بوده است.

۳-۱ همکاری و همراهی با همسران مجرم

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که یک نفر از زنان موردبررسی با وجود داشتن خانواده و والدینی هنجارمند و بدون سابقه ارتکاب جرم به دلیل زندگی با همسر کجرو و بزهکار در مسیری قرار گرفته است که ناخواسته زمینه‌ی مجرمیت و ارتکاب جرم را در او فراهم آورده است. بررسی زندگی سمیه ۴۴ ساله بیانگر آن است که وی ابتدا تحت فشار عاطفی و سوءاستفاده از محبت و علاقه‌ی او به همسر و زندگی خانوادگی و

سپس به اجبار و تهدید راضی به همراهی و همکاری با همسر برای ارتکاب جرم شده است و در نهایت همسر خود را مسبب نابودی زندگی خانوادگی و از دست رفتن آبروی خو و خانواده خود می‌داند.

سمیه ۴۴ ساله که به جرم سرقت در زندان بوده است می‌گوید:

«شوهرم اعتیاد داشت و بیشتر وقتا بیکار بود کرایه خونه و هزینه‌های زندگی و مخارج بچه‌ها هم کم نبود بیشتر وقتا مجبور بودم کار کنم دیگه از دست کاراش خسته شده بودم رابطه خوبی هم با خانوادم نداشتم به خاطر کارای اون (همسر) به خاطر همین مجبور بودم باهاش کنار بیام»

همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که برخی از افراد مصاحبه‌شونده نیز نه به‌طور مستقیم بلکه با سکوت در برابر همسران مجرم خود و زندگی در شرایطی که همسران مجرم برای آنان فراهم کرده‌اند زمینه را برای همسران خود فراهم آورده‌اند تا این افراد را آگاهانه و دانسته و یا ناآگاهانه در شرایط ارتکاب جرم قرار دهند.

الهام ۴۳ ساله که به جرم فروش مواد مخدر در زندان بوده است می‌گوید:

«شوهرم تحریکم می‌کرد. یه دفعه که اسمی می‌افتاد شوخی شوخی حرفی می‌زدیم جدیش می‌کرد. دیگه ول نمی‌کرد انقدر رو مخت راه می‌رفت تا اون کاری که باید انجام می‌شد»

همچنین رها ۴۸ ساله که به جرم فروش مواد مخدر در زندان بوده است می‌گوید:

«بعد یه مدتی که صیغه کردم شوهرم و خواهرش اومدن با من زندگی کردن. شوهرم همه چیزمو برد خونمو ماشینمو پولامو. وقتی دیگه هیچی نداشتم گفتم بیا بریم دنبال مواد تا بریم خونه بگیریم. آگه خونه بگیریم دیگه نمی‌فرستمت دنبال مواد منم قبول کردم گفتم حتماً راست میگه».

۴-۱ خانواده‌های نابسامان: (خشونت، تبعیض و طرد، همسر آزاری)

۴-۱-۱ سوء رفتار و خشونت خانواده

برسی مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که اکثر افراد مورد مصاحبه در دوران کودکی و نوجوانی خود تجربه خشونت و تنبه و تبعیض را از سوی پدر، مادر و اطرافیان خود به‌صورت مداوم داشته و حتی در بزرگسالی نیز این خشونت تداوم یافته است. اکثر زنانی که مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند طیف وسیعی از خشونت‌های کلامی و غیرکلامی را بارها و بارها در

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۴۹

زندگی خود تجربه کرده‌اند. تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که ابراز خشونت و تنبیه در خانواده و توسط والدین، همسر یا اطرافیان فرد در کنار سایر عوامل مانند نبود یکی از والدین در خانواده، طلاق و جدایی، تنش و ازهم‌گسیختگی خانواده یا ارتکاب جرم توسط والدین می‌تواند فرد را به سوی ارتکاب جرم سوق دهد. در بررسی زندگی سیما ۴۳ ساله می‌توان همه عوامل گفته‌شده را در کنار هم دید، عواملی که در زندگی او چندین بار او را به ترک منزل و یا ارتکاب جرم سوق داده است. و یا سیما ۴۳ ساله، سه بار سابقه زندان به جرم حمل و فروش مواد مخدر و سرقت را دارد می‌گوید:

«خانواده برای من جایی نبود که توش محبت ببینم یا حمایت بشم. همیشه بهم به چشم یه کارگر مفت نگاه شد که می‌تونن همه جور استفاده‌ای ازم بکنن بدون این که فکر کنن منم آدمم یا حق زندگی دارم»

سارا ۳۶ ساله سابقه دو بار ضرب و جرح و حمل مواد مخدر را دارد:
«من توی جایی بزرگ شدم که همه عادت کرده بودن و یاد گرفته بودن که به جای زبونشون با دست و مشتشون با هم حرف بزَن. تو خونمون هیچ‌کس از اون یکی دل خوشی نداشت مقصرشم بابام بود. به جز کتک از بابا و مامانم هیچی ندیدم»

بنابراین می‌توان گفت کودکانی که در خانواده‌های دارای شیوه زندگی خشونت‌آمیز زندگی می‌کنند ممکن است از راه یادگیری به این باور برسند که این‌گونه رفتار پسندیده است حتی اگر دیگران به فرد بگویند که دیگر خشونت نداشته باشد باز هم فرد رفتار خود را مطابق با موارد مورد مشاهده از خشونت پدر و مادر و اطرافیان شکل می‌دهند. از این رو کودکانی که شاهد رفتار خشونت‌آمیز اطرافیان و به‌خصوص پدر و مادر خود هستند یاد می‌گیرند که خشونت یکی از روش‌های مؤثر دستیابی به اهداف و کنترل کردن دیگران است (Akbari, 2008: 176). بررسی‌های فراوانی در خصوص ارتباط بین شرایط خانوادگی و بزهکاری وجود دارد که اثرات تربیت خانوادگی را بر رفتار خشونت‌آمیز افراد تأیید کرده‌اند (Spano, 2009: 1322).

۴-۱-۲ تبعیض و طرد در خانواده

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های عمیق کیفی روایت‌های متعددی از تجربیات زیسته زنان مصاحبه‌شونده را نشان می‌دهد که حکایت از تبعیض، طرد و عدم حمایت‌های اعضای خانواده در طول زندگی آنان را دارد.

عاطفه ۵۶ ساله که به دلیل فروش مواد مخدر در زندان بوده است شرایط زندگیش را این‌گونه توصیف می‌کند:

«خیلی بین ما بچه‌ها فرق گذاشتن. بابام از من خوشش نمیومد. شبیه مادر بزرگش بودم. به خاطر همین هیچ‌وقت منو دوست نداشت. خیلی در حقم ظلم کردن. بابام می‌رفت کار می‌کرد چون می‌کند تو سرما و گرما بعد از در که میومد حالش خوب بود هنوز لباسشو در نیاورده دست می‌کرد تو جیبش اول به خواهرام پول می‌داد. یا باهاشون تعریف می‌کرد»

زهره ۴۰ ساله که سابقه چند ماه کارتن‌خوابی به دلیل طرد خانواده را دارد می‌گوید:

«شوهرمو سر مواد گرفتن ۷ سال برایش بریدن داداشمم باهاش گرفتن. چون شوهر من باعث شده بود داداشمم بگیرن دیگه نتونستم برم سمت خانواده. رهام کردن حتی نتونستم برم خونه مامانم من موندم با چند دست لباس و یه بچه. ۵ ماه تو خیابون زندگی کردم ولی هیچ‌کس سراغم نیومد».

۴-۱-۳ زن آزاری

همسر آزاری شامل همه اشکال بدرفتاری علیه طرف مقابل در هر نوع رابطه نزدیک و صمیمی، خشونت در خانواده و خشونت علیه همسر است. همسر آزاری می‌تواند اشکال گوناگون بدنی، کلامی، عاطفی، روانی، جنسی و اقتصادی داشته باشد (Esfandabadi, 2003: 60) بررسی زندگی زنان مصاحبه‌شونده نشان می‌دهد که اغلب زنان مورد بررسی همواره در طول زندگی خود تحت خشونت و همسر آزاری قرار داشته‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که این زنان طیف وسیعی از رفتارهای کلامی و غیر کلامی خشونت‌آمیز شامل تحقیر، توهین، ضرب و شتم و حتی تجاوز را در طول زندگی خویش بارها تجربه کرده‌اند که دامنه چنین رفتارهایی حتی به دوران پس از خروج نیز تسری یافته است.

زهره ۴۰ ساله که به جرم فروش مواد مخدر در زندان بوده است می‌گوید:

«همیشه نصف بدنم کبود بود. شوهرم با شلنگ یا کابل می‌زد تمام بدنمو راه‌راه می‌کرد بعد مینداختم تو انباری در وانمی‌کرد تا مثلاً ۱۰. ۲۰ ساعت.

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۵۱

اونوقت من اشک می‌ریختم و التماس می‌کردم تا میومد وا می‌کرد. خیلی اذیتم کرد»

رها ۴۸ ساله می‌گوید:

«شوهرم وقتی می‌کشید هیچی حالیش نبود. شکنجم می‌داد. یه نمونه

می‌نداختم داخل حمام. می‌بردم زیر دوش با آب سرد خیسیم می‌کرد. بعد با

شیلنگ سیاهم می‌کرد»

۲- تم مشترک دوم: زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی

جدول ۳. مقوله‌بندی زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان

Table 3. Categorization of crime grounds in women

مفاهیم	مقولات جزئی	مقولات عمده	
فقر - بیکاری - پایین بودن درآمد - بی‌سوادی	تأمین مالی خانواده	فقر اقتصادی و اجتماعی	زمینه‌های ارتکاب جرم
- کم‌سواد - نداشتن منبع درآمد - نداشتن	فقدان شغل و درآمد		
حامی مالی - مشاغل کاذب - محرومیت در	فقدان تخصص و تحصیلات		
دسترسی به امکانات - هزینه‌های بالای زندگی	زندگی در محلات جرم خیز		
- عدم تأمین مالی و اقتصادی - حاشیه نشینی			
- زندگی در مناطق جرم خیز-			

۲-۱ تأمین مالی خانواده

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در بسیاری از مواقع شرایط و موقعیت اقتصادی برخی زنان، ممکن است آن‌ها را مستعد ارتکاب جرم نماید. از این‌رو عواملی نظیر فقر و عدم توانایی تأمین زندگی و شرایط نامساعد اقتصادی خانواده موجب شده که بسیاری از آن‌ها به‌منظور تأمین درآمد و رفع نیازهای مالی خانواده حاضر به انجام هرکاری بشوند. بررسی زندگی زهرا ۲۸ ساله که سابقه دوسال حبس را دارد نشان می‌دهد که او و زنانی که برای تأمین مالی خانواده دچار مشکل شده‌اند و از تأمین خود و خانواده ناتوان هستند در مسیر تلاش برای رفع نیازهای خود و خانواده گاه در شرایطی قرار می‌گیرند که آن‌ها را مستعد ارتکاب جرائم می‌کند.

زهرا ۲۸ ساله که سابقه ۱ سال حبس را دارد درباره علت جرم و نحوه دستگیری خود

می‌گوید:

«۲۰ سالم بود که بابام فوت شد و مامانم برای تأمین هزینه‌های زندگیمون مجبور بود کار کنه حتی خیلی وقتا توی خونه‌های مردم کار می‌کرد چون کسیم نداشتیم که بهمون کمک کنه مجبور شدم با مامانم کارکنم تا بتونیم هزینه‌های زندگیمون رو تأمین کنیم»

۲-۲ فقدان شغل و درآمد

با توجه به این که زنان معمولاً از نظر اقتصادی وابسته به مردا هستند و کمتر دارای اشتغال و درآمد خاصی هستند این عامل خود می‌تواند در کنار سایر عوامل زمینه سازگرایش به جرم در میان زنان باشد. به‌طور مشخص بیکاری بر بسیاری از پدیده‌های اجتماعی به‌خصوص جرم تأثیرگذار بوده و از لحاظ مبانی نظری مورد تأیید است. بیکاری درازمدت در اغلب افراد احساس نفرت و زدگی نسبت به جامعه فعال به وجود می‌آورد. افزون بر این احساس بیهودگی و درنهایت احساس بریدن از جامعه، حالت بی‌تفاوتی و دشمنی و بالاخره انتقام‌جویی که در ذهن بزهکاران ایجاد می‌شود خود می‌تواند باگذشت زمان خطر بزرگی برای نظم اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی یک کشور به وجود آورد. به‌این ترتیب کار و فعالیت که یکی از عوامل اجتماعی شدن فرد در جامعه است می‌تواند فرد بیکار را به سمت ضداجتماعی شدن و ارتکاب بزه سوق دهد (Atazadeh, 2019: 80).

طاهره ۵۵ ساله سابقه سه سال حبس را در زندگی خود دارد درباره زمینه ارتکاب جرم خود می‌گوید:

«از کار انداختنم بیرون بیکار شدم. شوهرم از زن قبلم یه پسر داشت که سر خلاف کاریش رابطه خوبی باهاش نداشت با دایی‌هاش تو کار مواد بود. سر فوت شوهرم چندباری اومد و رفت و پاش باز شد به خونم چون فهمیده بود بیکار و بی‌پولم بهم گفت که آگه براش کار کنم پولش خوبه کارشم سنگین نیست.»

بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد که قرارگرفتن در موقعیت جدیدی مانند از دست دادن حامی مالی در خانواده و تلاش برای یافتن کار و تأمین معاش می‌تواند زنان را در شرایط پرمخاطره و پیچیده‌ای قراردهد و زمینه را برای ارتکاب جرائم فراهم آورد. بررسی زندگی طاهره ۵۵ ساله نیز نشان می‌دهد که نبود شغل مناسب و نداشتن درآمد کافی در کنار فوت همسر و نبود حامی مالی در زندگی او سبب گرایش به ارتکاب جرم در وی شده است.

۲-۳ فقدان تخصص و تحصیلات

امروزه سواد در تمام ابعاد زندگی انسان تأثیر دارد، به طوری که ضعف و یا فقدان آن به معنای ناتوانی فرد در انطباق‌پذیری اجتماعی و نهایتاً کنار ماندن از چرخه پرورش و فروش فعالیت اجتماعی است. افرادی که در این شرایط قرار می‌گیرند ناگزیر به ورود به مشاغل غیرتخصصی می‌شوند و با توجه به ضعف درآمد به اعمال مجرمانه برای رفع مشکلات اقتصادی خودرو می‌آورند. تحقیقات مختلف از این گفته حمایت می‌کنند و بی‌سوادی را جزو عوامل پیش‌بینی بروز جرائم از جمله: اعتیاد، دزدی، فساد، فحشا، بزهکاری تلقی نموده‌اند (Hataminejad, 2014: 228).

لیلا ۶۳ ساله که به جرم مالی در زندان بوده است می‌گوید:

«یکی از فامیلای شوهرم که دنبال گسترش کارش بود ازم خواست
باهش شراکت کنم قبول کردم همه چیز چند سال اول خیلی خوب پیش
می‌رفت و درآمد خوبی هم داشت تا این که سرم کلاه گذاشتن منم تخصصی
نداشتم توکار سواد نداشتم نمی‌فهمیدم چی به چیه سر از کار در نمی‌آوردم»

تحلیل و بررسی مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که تمام افراد مورد مصاحبه به جز یک مورد از امکان تحصیل محروم بوده‌اند و از نظر داشتن تحصیلات در موقعیت ضعیفی به سر می‌برند. بررسی زنان مورد مصاحبه نشان می‌دهد که عامل بی‌سوادی و نداشتن تخصص و تحصیلات در کنار نداشتن شغل مناسب و درآمد کافی می‌تواند یکی از زمینه‌های ارتکاب جرائم در زنان باشد. چنانکه بررسی زندگی لیلا ۶۳ ساله نشان می‌دهد که نداشتن تحصیلات و تخصص در زندگی وی راه سوءاستفاده‌ی دیگران و زمینه‌ی ارتکاب جرم را هموارتر کرده است.

۲-۴ زندگی در مناطق جرم خیز

برخی مکان‌ها به لحاظ ساختار کالبدی خاص، نوع فعالیت و ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی ساکنان آن امکان و فرصت بیشتری را برای وقوع جرم فراهم می‌کنند. بررسی‌های انجام‌شده در مورد زنانی که نمونه پژوهش را تشکیل داده است نشان می‌دهد که تمامی افراد مورد مصاحبه در مکان‌های جرم خیز زندگی می‌کنند. از نظر اغلب این افراد زندگی در مکان‌های جرم خیز و حاشیه‌نشینی سهم قابل‌توجهی در کج‌رفتاری آن‌ها و دیگر افراد حاضر در زندگی آن‌ها داشته است.

سارا ۳۶ ساله که به جرم ضرب و جرح در زندان بوده است می گوید:
 «تو محل ما از ۱۰ نفر ۸ نفرشون خلاف کارن یا مواد یا چیزای دیگه. به
 همسایه داشتیم من نمی دونستم مواد فروشه خیلی با هم صمیمی بودیم یه
 روز خودش گفت چه کار می کنه و گفت پولش خوبه تو هم که نیاز داری بیا
 برای شوهرم کار کن»

و یا معصومه ۳۸ ساله که به جرم حمل مواد مخدر و سرقت در زندان بوده است
 می گوید:

«ما تو حاشیه شهر زندگی می کنیم. محله ما معروفه دیگه به خلاف کل
 خیابون همه یا مواد فروشن یا دزدن یا یه خلاف دیگه همه جور آدمی داره کلاً
 آدم سالم نداره همه یه جاشون می لنگه دیگه خودتم نخوای ازشون یاد
 می گیری»

۳- تم مشترک سوم: سبک زندگی جرم‌زا

جدول ۴. مقوله‌بندی زمینه‌های ارتکاب جرم زنان

Table 4. Categorization of crime grounds in women

مفاهیم	مقولات جزئی	مقولات عمده	
مشاهده مصرف مواد مخدر در خانواده - عادی‌سازی مصرف مواد مخدر - اعتیاد یکی از نزدیکان - سبک زندگی پرخطر - معاشرت با افراد مجرم و سابقه‌دار - دوستان و همسالان ناباب - عدم کنترل به موقع و صحیح فرزندان - خشونت و پرخاشگری - تخلیه ناگهانی خشم و احساسات منفی...	اعتیاد و مصرف مواد مخدر معاشرت با افراد ناباب تخلیه روانی (خشم و پرخاشگری)	سبک زندگی جرم‌زا	زمینه‌های ارتکاب جرم

۱-۳ اعتیاد و مصرف مواد مخدر

مطالعات و تحقیقات میدانی نشان داده‌اند که رفتارهای بزهکارانه ناشی از اعتیاد به مواد
 مخدر، امری اجتناب‌ناپذیر است. اعتیاد باعث ارتکاب دو جرم اصلی توسط معتاد می‌شود که
 یکی مربوط به مواد مخدر و دیگری جرائم جانبی است: ۱- حمل و خرید و فروش مواد
 مخدر، ۲- سرقت برای تهیه مواد مخدر در افراد فقیر که هر دو جرم برای دستیابی به مواد
 مخدر ضروری هستند (Mahdavi Pour, 2012: 67)

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۵۵

اکرم ۲۶ ساله که سابقه دو بار حبس به جرم مواد مخدر، تهدید و آزار در زندان بوده است می‌گوید:

«می‌شستم پایه‌پای شوهرم می‌کشیدم. اوایل خیلی حال می‌داد که مصرف می‌کردم ولی کم‌کم دیگه مثل اولاً نشدم. من با تریاک شروع کردم بعد کم‌کم چیزای دیگه هم کشیدم تا معتاد شدم»

پروین ۴۵ ساله که به جرم فروش مواد مخدر در زندان بوده است می‌گوید:
«من از سن کم مواد کشیدم معتاد شدم به مواد. آدم معتاد به خاطر مصرف مواد خیلی کارا می‌کنه»

فاطمیما ۳۰ ساله که به جرم فروش مواد مخدر در زندان بوده است می‌گوید:
«۳ سال مواد مصرف کردم توی اون سه سال خیلی چیزا امتحان کردم. خیلی کارا کردم که نباید. مواد بدترین و زشت‌ترین حرف دنیاست همه چیزت سلامتی آبروتو مواد دود می‌کنه»

بررسی زندگی زنان موردبررسی نشان می‌دهد که اعتیاد و مصرف مواد مخدر می‌تواند زمینه‌ساز ارتکاب سایر جرائم از سوی فرد مصرف‌کننده مواد مخدر شود. قرارگرفتن در تنگناهای مالی و نبود فردی حمایت‌کننده در زندگی این افراد باعث می‌شود که فرد برای تأمین زندگی خود در موقعیتی قرار بگیرد که ناخواسته درگیر جرائم دیگر نظیر دزدی و... شود.

۲-۳ معاشرت با افراد ناباب

دوستان و معاشران هرکس تأثیرگذاری زیادی بر سبک زندگی، خواسته‌ها و تمایلات و چشم‌اندازهای او دارند. هم‌نشینان اهل فضل و علم و ادب موجب تعالی و پیشرفت می‌شوند و به‌عکس، هم‌نشینی با افراد ناباب، سبب پس‌روی فضایل و کمالات در وجود آدمی می‌شود. تداوم معاشرت با افراد ناباب موجب وارونگی ارزش‌ها و هنجارها و جایگزینی ناهنجاری‌ها در ضمیر اشخاص می‌شود، قبح گناهان و ناهنجاری‌ها به‌تدریج ریخته می‌شود و شخص به‌تدریج حساسیت خود را در قبال جرائم و کجروی‌ها از دست می‌دهد بدون آنکه خود از این تغییر ریشه‌ای در باورهای خود مطلع شده باشد و فقط خانواده و دوستان قبلی متوجه می‌شوند که شخص موردنظر تا چه حد از نظر فکری و ارزشی به قهقرا رفته است.

اکرم ۲۶ ساله که به جرم حمل مواد مخدر و تهید و آزار در زندان بوده است می‌گوید:

«هفته‌ای دو بار با دوستانم می‌رفتیم بیرون خیلی آدمای باحالی بودن. به بار شرط گذاشتیم که یکی بره و کیف به خانمی رو بزنه و نفهمه. یکی از بچه هام رفت جلو تا اومد کیفو برداره زنه مچشو گرفت ما فرار کردیم. خیلی خوش می‌گذشت. من خودمم چند باری این کارو کردم. یا همه دختر بودیم یا هرکی با دوست پسرش میومد از این کارا می‌کردیم. خیلی خوش می‌گذشت»

فاطمه ۳۰ ساله که به جرم حمل مواد مخدر در زندان بوده است می‌گوید:

«یه دوست پسر داشتم که با اون می‌رفتم بیرون اکثر مواقع می‌رفتیم پارک بستنی می‌خوردیم. می‌رفتیم سینما. می‌رفتیم خونه بعضی وقتا فیلم میدیدم. سیگار می‌کشیدیم. من حتی به بار قهر کردم چند روز خونه اون بودم نرفتم خونه»

۳-۳ تخلیه روانی (خشم و پرخاشگری)

از نظر جرم‌شناختی خشم در شرایطی می‌تواند منجر به برخی از جرائم شود. این شرایط بستگی به رویکرد افراد در مواجهه با خشم دارد. احتمال بزهکاری یا بزه‌دیدگی این افراد در جرائم علیه اشخاص و اموال زیاد است. در اخبار منتشره در جرایم و رسانه‌ها به وفور مواردی از ضرب و جرح و حتی قتل بر اثر خشم آنی و مشاجره در مورد برخی مسائل مانند تأخیر در پرداخت بدهی یا اشغال کردن جای پارک دیگران و یا جا زدن در صف مشاهده می‌شود. خشم بخصوص در مواردی خطرناک‌تر است که دو فرد پرخاشگر در برابر یکدیگر قرار بگیرند و هیچ‌یک بنای کوتاه آمدن در برابر دیگری را نداشته باشد. افراد پرخاشگر در روابط خانوادگی نیز جرائم مختلفی را علیه همسر و فرزندان و بستگان خود مرتکب می‌شوند.

فاطمه ۴۰ ساله که به جرم ضرب و جرح در زندان بوده است می‌گوید:

«من هیچ وقت آدم عصبی نبودم ولی کم‌کم شدم ولی تا دلت بخواد زودرنج بودم. از بچگی این جور بار اومدم. حرفای دیگران خیلی روم تأثیر داشت. قبل از این که صاحب خونه درو باز کنه بیاد توی خونه داشتم ظرف می‌شستم یه ماهیتابه دستم بود داشتم می‌شستمش که یه صدا اومد یهو دیدم صاحب خونه بی‌اجازه اومده توی خونه. خیلی از کارش عصبی شدم توی یه لحظه دیگه هیچی ندیدم و با تابه زدم توی سرشو افتاد»

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۵۷

معصومه ۴۳ ساله که به جرم حمل مواد مخدر و سرقت در زندان بوده است می‌گوید:

«تا یکی به چیزی بهم می‌گفت سریع قاتی می‌کردم می‌پریدم پاچشو می‌گرفتم شروع می‌کردم دعا»

شیدا ۳۸ ساله که به جرم مالی در زندان بوده است می‌گوید:

«هر چیزی که بهم می‌گفتن منو ناراحت می‌کرد وقتیم ناراحت می‌شدم سریع پرخاش می‌کردم به خاطر همین خیلی دعوام می‌شد چون طاقتم کم شده بود تحمل نمی‌کردم حتی بهم بگن از اینجا پاچو بشین به جای دیگه»

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به دنبال بررسی علل و زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان سابقه‌دار و بر اساس تجربه‌های آنان از زندگی گذشته خود می‌باشد. بر این اساس با تعدادی از زنانی که همگی تجربه محکومیت حبس و زندگی در زندان را در گذشته خود داشته‌اند مصاحبه‌های عمیق کیفی انجام شده است. یافته‌های این تحقیق که بر اساس مصاحبه‌های عمیق کیفی و توصیف خود زنان مصاحبه‌شونده به دست آمده است، علل و زمینه‌های ارتکاب جرم در آنان را در سه دسته عوامل خانوادگی و خانگی، عوامل اقتصادی - اجتماعی و عوامل فردی شناسایی و دسته‌بندی نموده است. در بررسی عوامل خانوادگی و خانگی مؤثر بر ارتکاب جرم در زنان، تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با زنان نشان می‌دهد که «عدم انسجام و ازهم‌گسیختگی خانواده، زندگی در خانواده مجرم و بزهکار، همراهی و همکاری با همسران مجرم، خانواده نابسامان (خشونت و سوء رفتار در خانواده، تبعیض و طرد در خانواده و زن آزاری) نقش مهمی در به وجود آوردن زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان فراهم آورده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عواملی مانند آشفتگی خانواده، شرایط نامناسب خانواده، عدم حمایت خانواده، عدم دل‌بستگی در خانواده، کمبود محبت، ناسازگاری والدین، طلاق و جدایی، بزهکاری والدین، نابهنجاری‌های رفتاری، خشونت و سوء رفتار در خانواده، زن آزاری، وجود همسران مجرم و بزهکار، سوء سابقه در خانواده، عدم نظارت خانواده، اعتیاد و مصرف مواد مخدر و... در بزهکاری و اعمال مجرمانه افراد مورد بررسی تأثیرگذار بوده است. بر این اساس می‌توان گفت وضعیت‌های مربوط به خانواده در بروز بزهکاری نقش اساسی دارد، چراکه خانواده اولین نهاد و هسته اصلی اجتماع است که کودک استعدادها و توانمندی‌های خود را در آن محیط رشد و پرورش می‌دهد (Turner, 1999: 127).

همانطور که گفته شد یکی از زمینه‌های ارتکاب جرائم در عوامل خانوادگی و خانوادگی عدم انسجام و ازهم‌گسیختگی خانواده است. زندگی در خانواده ازهم‌پاشیده و نابسامان از جمله عواملی است که در شکل‌گیری زندگی اجتماعی فرد تأثیر مستقیم دارد. افرادی که دوران کودکی خود را در خانواده‌ای به سر برده‌اند که یکی از والدین یا هر دو را به علت جدایی یا فوت از دست داده‌اند آسیب‌پذیرتر از افرادی‌اند که در چنین شرایطی قرار ندارند زیرا بخش عمده اجتماع‌پذیری و یادگیری نقش‌های اجتماعی افراد در دوران کودکی و درون خانواده صورت می‌پذیرد (Zamane, 2012: 86). نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بیش از نیمی از زنان مورد بررسی حداقل یکی از والدین و در مواردی نیز هردوی آنان به صورت موقت (زندان) یا دائمی (فوت، طلاق) از دست داده‌اند. به عبارت دیگر بیش از نیمی از پاسخ‌گویان در سنین کودکی و نوجوانی از داشتن کانون خانواده محروم بوده‌اند. هم‌چنین بررسی گذشته افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد که این افراد در خانواده‌هایی پرورش یافته‌اند که دچار آشفتگی و عدم انسجام لازم بوده است و افراد بررسی شده یکی از دلایل گرایش به بزهکاری و ارتکاب جرم را درگیری‌های پیوسته پدر و مادر، اختلافات والدین، نبود فضای صمیمیت دانسته‌اند. علاوه بر عدم انسجام و وجود تشویش و آشفتگی در خانواده عوامل دیگری نظیر زندگی در خانواده مجرم و بزهکار نیز از دیگر زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان مورد بررسی بوده است. نظریه‌پردازان یادگیری اجتماعی بر این عقیده هستند که افراد رفتارهای منحرف را از طرق مشاهده و تقلید از کسانی که با آنها هستند یاد می‌گیرند و می‌آموزند به خصوص که این افراد برای آنها احترام نیز قائل هستند (Calhoun, 1994: 164) نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که زندگی با والدین مجرم و یا معتاد و هم‌چنین داشتن برادر یا خواهر و همین‌طور بستگان درجه اول سابقه‌دار در شکل‌گیری زمینه‌های ارتکاب جرم زنان مصاحبه‌شونده نقش داشته است. به طوری که چند نفر از زنان مصاحبه‌شونده در خانواده‌هایی زندگی کرده‌اند که یکی از والدین و یا هر دو نفر آنها و هم‌چنین برادر و یا خواهر آنها سابقه زندان و یا اعتیاد به مواد مخدر داشته‌اند. از دیگر زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان مورد بررسی همراهی و همکاری با همسران مجرم می‌باشد. بر اساس نتایج پژوهش علاوه بر والدین و نزدیکان زنان که سبب ارتکاب جرم در آنها شده‌اند و زمینه‌ی ارتکاب جرم را در زنان فراهم کرده‌اند همسران مجرم نیز نقش مؤثری در ارتکاب جرم زنان مورد بررسی داشته‌اند، به طوری که دو نفر از زنان مصاحبه‌شونده با همسران خود هم جرم بوده‌اند. تحلیل مصاحبه‌های انجام شده نشان می‌دهد که یک نفر از زنان مورد بررسی با وجود داشتن خانواده و والدینی هنجارمند و بدن سابقه ارتکاب جرم به دلیل زندگی با

همسرکجرو و بزهکار در مسیری قرار گرفته است که ناخواسته زمینه‌ی مجرمیت و ارتکاب جرم را در او فراهم آورده است. بررسی زندگی زنان مورد مصاحبه بیانگر آن است که آنان ابتدا تحت فشار عاطفی و سوءاستفاده از مهر و محبت به همسر و زندگی خانوادگی خود و سپس به اجبار راضی به همکاری با همسران خود برای ارتکاب جرم شده‌اند و در نهایت همسر خود را علت نابودی زندگی خانوادگی و از بین رفتن آبرو و اعتبار خود و خانواده خود می‌دانند. از دیگر زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان مورد بررسی خشونت و سوء رفتار در خانواده است. کودکانی که در خانواده‌های دارای شیوه زندگی خشونت‌آمیز زندگی می‌کنند ممکن است از طریق یادگیری به این باور برسند که این‌گونه رفتار پسندیده است حتی اگر اطرافیان به او بگویند که دیگر خشونت نداشته باشد بازهم فرد رفتار خود را بر اساس موارد مشاهده‌شده خشونت پدر و مادر و اطرافیان شکل می‌دهند. از این‌رو کودکانی که شاهد رفتار خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه اطرافیان و به‌خصوص پدر و مادر خود هستند یاد می‌گیرند که خشونت یکی از روش‌ها و راه‌های مؤثر دستیابی به اهداف شخصی و تحت کنترل قرار دادن دیگران است. از سویی دیگر درگیری اولیای خانواده با فرزندان و اعمال خشونت نسبت به آن‌ها و به وجود آوردن صحنه‌های خشونت‌آمیز، پیامدهای ناگواری را برای کودکان و نوجوانان در بردارد. به نظر روانشناسان بستر اصلی خشونت‌ها و خیانت‌ها در جامعه، تنبیه‌های بدنی یا اعمال خشونت‌آمیز است که والدین در منزل انجام می‌دهند چراکه مشاهده‌ی صحنه‌های نامناسب از طرف فرزندان در خانواده‌ها عقده‌های روانی را در آن‌ها ایجاد می‌کند (Akbari, 2008: 176). بررسی‌های فراوانی در رابطه‌ی بین موقعیت خانوادگی و بزهکاری اثر فرایندهای تربیت خانوادگی بر رفتار خشونت‌آمیز افراد را مورد تأیید قرار داده‌اند (Spano, 2009: 1322). بررسی مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که اکثر افراد مورد مصاحبه در دوران کودکی و نوجوانی خود تجربه خشونت و تنبه و تبعیض را از سوی پدر، مادر و اطرافیان خود به‌صورت مداوم داشته و حتی در بزرگسالی نیز ادامه یافته است. اکثر زنانی که مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند طیف وسیعی از خشونت‌های کلامی و غیرکلامی را بارها در زندگی خود تجربه کرده‌اند. تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که ابراز خشونت و تنبیه در خانواده و توسط والدین، همسر یا اطرافیان فرد در کنار سایر عواملی مانند ازهم‌گسیختگی خانواده، ارتکاب جرم توسط والدین، نبود یکی از والدین در خانواده، طلاق و جدایی و... می‌تواند فرد را به‌سوی ارتکاب جرم سوق دهد.

نتایج پژوهش نشان داد که یکی از عوامل و زمینه‌هایی که در حوزه اقتصادی می‌تواند زمینه و شرایط ارتکاب جرم در زنان را فراهم آورد تأمین مالی خانواده و به عهده گرفتن

هزینه‌های مربوط به خانواده می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در بسیاری از مواقع شرایط و موقعیت اقتصادی برخی زنان، ممکن است آن‌ها را مستعد ارتکاب جرم نماید. از این رو عواملی نظیر فقر و عدم توانایی تأمین زندگی و شرایط نامساعد اقتصادی خانواده موجب شده که بسیاری از آن‌ها به منظور تأمین درآمد و رفع نیازهای مالی خانواده حاضر به انجام هرکاری بشوند. بررسی زندگی چندی از زنان مورد مصاحبه نشان می‌دهد که آنان و زنانی که برای تأمین مالی خانواده دچار مشکل شده‌اند و از تأمین خود و خانواده ناتوان هستند در مسیر تلاش برای رفع نیازهای خود و خانواده گاه در شرایطی قرار می‌گیرند که آن‌ها را مستعد ارتکاب جرائم می‌کند. یکی دیگر از عوامل زمینه‌ساز ارتکاب جرم در زنان مورد بررسی فقدان شغل و درآمد است. بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد که قرار گرفتن در موقعیت جدیدی مانند از دست دادن حامی مالی در خانواده و تلاش برای یافتن کار و تأمین معاش می‌تواند زنان را در شرایط پرمخاطره و پیچیده‌ای قرار دهد و زمینه را برای ارتکاب جرائم فراهم آورد. بررسی زندگی دو نفر از زنان مورد مصاحبه نشان می‌دهد که نبود شغل مناسب و نداشتن درآمد کافی در کنار فوت همسر و نبود حامی مالی در زندگی سبب گرایش به ارتکاب جرم در زندگی آنان گردیده است. از دیگر عوامل مورد بررسی می‌توان به فقدان تخصص و تحصیلات در زنان اشاره کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تمام افراد مورد مصاحبه به جز یک مورد از امکان تحصیل محروم بوده و از نظر داشتن تحصیلات در موقعیت ضعیفی به سر می‌برند. بررسی زنان مورد مصاحبه نشان می‌دهد که عامل بی‌سوادی و نداشتن تخصص و تحصیلات در کنار نداشتن شغل مناسب و درآمد کافی می‌تواند یکی از زمینه‌ای ارتکاب جرائم در زنان باشد. بررسی خصوصیات زنان مورد مصاحبه نشان می‌دهد که اغلب زنان مورد بررسی تحصیلاتی کم‌تر از دیپلم دارند و تنها ۳ نفر از زنان دیپلم و یک نفر دارای لیسانس می‌باشد. بررسی مصاحبه‌های انجام شده نشان می‌دهد که زندگی در مناطق جرم خیز و حاشیه‌نشینی نیز می‌تواند عاملی در جهت سوق دادن زنان به سوی بزهکاری و ارتکاب جرائم باشد. چنانکه تمامی زنان مورد بررسی در مناطق حاشیه‌ای و جرم خیز زندگی کرده‌اند. بررسی زندگی آنان نشان می‌دهد که زندگی در مناطق جرم خیز از اصلی‌ترین علل و عوامل در ارتکاب جرائم از سوی آنان بوده است تا آنجا که با حذف عامل زندگی در مناطق حاشیه‌ای و جرم خیز در زندگی برخی از این افراد زمینه‌های ارتکاب جرائم به‌طور مؤثری در زندگی آنان کاهش می‌یابد. یکی دیگر از علل و عوامل اصلی در بروز بزهکاری و ارتکاب جرم در زنان مورد بررسی سبک زندگی جرم‌زا می‌باشد. نتایج پژوهش نیز حکایت از آن دارد که زنانی که در دام اعتیاد افتاده‌اند به دلیل نداشتن منبع

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۶۱

درآمد و حامی مالی در زندگی خود برای تأمین هزینه‌های مربوط به مصرف مواد مخدر و گذران زندگی خود درگیر جرائم دیگر مانند دزدی، فروش مواد مخدر و... شده‌اند. از دیگر عوامل فردی معاشرت با افراد ناباب است. افرادی که بدون هیچ‌گونه سابقه‌ی جرم و بزهکاری به‌واسطه عدم دقت در انتخاب دوست و هم‌نشین مناسب گاه با چالش‌هایی در زندگی خود مواجه می‌شود و خواسته یا ناخواسته زمینه‌های ارتکاب جرم در خود را فراهم می‌آورد بی‌خبر از آن که تداوم معاشرت با افراد ناباب موجب وارونگی ارزش‌ها و هنجارها و جایگزینی ناهنجاری‌ها در ضمیر اشخاص می‌شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تخلیه روانی ناهنگام و بروز پرخاشگری در شرایطی می‌تواند سبب فراهم‌کردن زمینه‌های جرم در فرد گردد. همانگونه که نتایج تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها نشان می‌دهد چند تن از زنان موردبررسی به‌دلیل عدم کنترل به موقع خشونت و تخلیه‌ی منفی احساسات در موقعیتی قرار گرفته‌اند که سبب ارتکاب جرم ضرب و جرح و محکومیت برای آنان شده است.

تشکر و سپاسگزاری

از خانم مریم گودرزی به دلیل همکاری‌های مؤثر ایشان تشکر می‌شود. همچنین از آقای همایون گلابتون رئیس محترم زندان شهرستان بروجرد و زنان زندانی به دلیل همکاری‌های آنان برای انجام مصاحبه سپاسگزاری می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Reference

- Abut .P. Wallace .K. (2001). *Sociology of Women, translated by Manijeh Najm Iraqi*, Tehran: Ney Publishing. [in Persian].
- Akbari .A. (2008). *Problems of Adolescence and Youth*, Tehran: Roshd va Tose'e Publications. [in Persian].
- Angelina Stanozowska, Julia Jortoska. (2018), Ladies or Criminals: An Exploratory Study of Patterns of Female Criminality in the Republic of Macedonia, *ternational Journal of Criminal Justice Sciences*. Vol 13 Issue 1 January – June 201
- Atazadeh .S. (2019). Factors of women delinquency, their correction and rehabilitation, *Quarterly Journal of Women Police Information*, Volume 13, Number 30, Spring and Summer 2019. [in Persian].
- Baby .A. (2002). *Research Methods in Social Sciences, Translated by Reza Fazel*, Tehran: Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books, Publications. [in Persian].
- Bashare olad .A. (2007). Personality Disorder in Women Prisoners in Tehran and Karaj, *Social Welfare Quarterly*, Third Year, No. 12. [in Persian].
- Brogden, mike. (1997). British society of criminology, *The Britisg Criminology Conferences: selected proceedinngs*, volum2.
- Calhoun, Craig, Donald Light, and Suzanne Keller (1994). *Deviance and crime, Sociology*, New York: Mc Graw Hill.
- Chesney Lind, M. Morash, M. & Stevens, T. (2008). Girls troubles, girls delinquency and gender resposnaive programming: A review Australian and New Zealand, *Journal of Criminology*. 41(1): 162-189.
- Christine E Grella, Luz Rodriguez. (2011), *Motivation for treatment among women offenders in prison-based treatment and longitudinal outcomes among those who participate in community aftercare. Semel Institute for Neuroscience and Human Behavior*, David Geffen School of Medicine at UCLA, University of California, Los Angeles, CA 90025, USA
- Cresol .G. (2013). *Qualitative scanning and research design. Choosing from five approaches (narrative research, phenomenology, data foundation theory, ethnography, case study)*, translated by Hossein Danaeifard, Hossein Kazemi, Tehran: Saffar Publications. [in Persian].
- Ebadullahi .H. Piri .A. (2011). Hot stigma and social identity: A case study of stigmatizing social factors on people with obvious physical

مطالعه زمینه‌های ارتکاب جرم با تأکید بر ...؛ ابراهیمی و گودرزی ۱۶۳

- disabilities in Rasht, *Iranian Journal of Social Issues*, Second Year, Numbers 5 and 6, Spring and Summer 2011. [in Persian].
- Ebrahimi .M. Sadeghi Fasaei .S. (2015). Qualitative Analysis of Violent Crimes against Women: Backgrounds and Motivations, *Women in Development and Politics*, Volume 13, Number 2, Summer 2015. [in Persian].
- Emami Cigaroodi .A. Nore .A. (2012) .Qualitative research methodology: Phenomenology, *Journal of Nursing and Midwifery*, Volume 22, Number 68, Fall and Winter 2012. [in Persian].
- Gabrane .H. (2010). Statistical study of Iranian women's crimes with emphasis on imprisonment, *Journal of Justice*, Volume 74, Number 72, Winter 2010. [in Persian].
- Giddens, A. (2014). *Sociology*, translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: Nashrni. [in Persian].
- Gill McIvor, Chris Trotter, Rosemary Sheehan. (2009), Women, resettlement and desistance, *University of Stirling and Scottish Centre for Crime and Justice Research*, Volume: 56 issue: 4, page(s): 347-361, December 2009
- Haley R. Zettler. (2020), *The Female Prison Experience, Women and Prison*, University of North Texas, Denton, USA. June 2020.
- Hataminejad .H. Mahdean .M. (2014). A view on crime and the contexts of crime in marginalized areas. Case study of Shadgholi Khan neighborhood of Shahr-e Qom, *Geographical Research Quarterly*, Volume 29, Number 1, Spring 2014. [in Persian].
- Hedarzadeh .R. (2016). *Study of social factors affecting the commission of various crimes and its recurrence rate among women prisoners in Urmia*. Master Thesis, University of Tabriz, Faculty of Law and Social Sciences, Department of Social Sciences. [in Persian].
- Hosseini .A. Ekehkar.SH. (2011). A comparative study of family factors affecting the delinquency of adolescent girls in Tehran 2007-2008, *Social Research Quarterly*, Fourth Year, No. 12, Fall 2011. [in Persian].
- Jahanbakhsh .A. Turki .M. (2016). A Study of Socio-Economic Factors Affecting the Crime of Women Prisoners in Shahrekord, *Social Research Quarterly*, Volume 8, Number 31, Summer 2016. [in Persian].
- Kendall, philip C, (2000). *Child and adolescent therapy: cognitive-behavioral procedures*, New York: Guilford.

- Keynya .M. (2003). *Fundamentals of Criminology*, Tehran: University of Tehran Press. [in Persian].
- Khalghe .A. Mahdepor. M. (2015). Criminological study of the effect of individual and family factors on the volume and structure of delinquency, *Quarterly Journal of Intelligence and Criminal Research*, Volume 10, Number 4. [in Persian].
- Mahdavi pour, R. Toohé .R. (2012), The role of family in children's addiction from the perspective of mothers with addicted children in Kerman, *Ardabil Journal of Health*, Volume 3, Number 2. [in Persian].
- Marcus Carlson, Hannah Ginerhau. (2018), Adolescent Female Offenders' Subjective Experiences of How Peers Influence Norm, *Breaking Behavior. Child and Adolescent Social Work Journal*. volume 35, pages 257–270.
- Mir Hosseini, Z. (2017). Phenomenology of crime in women, *Social Work Research Journal*, Second Year, No. 8, Summer 2016. [in Persian].
- Moazami, Shahla (2004), *Criminal Sciences: A Criminological Study of Women's Crimes, Tehran: Printing and Publishing Organization of the Ministry of Culture and Islamic Guidance*, Samat Publications. [in Persian].
- Moda Chesney, Lind. (2013), *The female offender: Girls, women, and crime*.
- Mohammadpour, Ahmad (2010), *Method by Method on the method of knowledge building in the humanities*, Tehran: Sociologists Publications. [in Persian].
- Mumtaz, F. (2006), *Social Deviation of Theories and Perspectives*, Tehran: Anteshar Co. Publications. [in Persian].
- Rashede .A. Barate.M. (2016). A Survey of the Status of Women Prisoners and Their Rehabilitation Methods, *Women's Research Journal, Institute of Humanities and Cultural Studies*, Volume 7, Number 3, Fall 2016. [in Persian].
- Reid, st (2000). *Crime and criminology*. Sua megraw, hill higher wwdacation.6.
- Sadeghi Fasaee .S. Mir Hosseini.Z. (2014). Sociological Analysis of Social Activists' Perceptions and Perceptions of Women's Crimes, *Iranian Social Issues Quarterly*, Year 5, Issue 2, Winter 2014. [in Persian].
- Saleme. M. Sharafe. R. (2015). A Study of the Structure and Dimensions of Phenomenological Qualitative Research Methodology, *International Conference on Humanities, Psychology and Social Sciences*, November 2015. [in Persian].

- Shahyundi ,A. Soltani. M. (2017). Investigating the effective factors on the type of crime committed by women in Tehran, *Quarterly Journal of Law Enforcement and Security*, No. 1, Year 3, Spring 2017. [in Persian].
- Shaygan ,F. Mootamadi. S. (2014). Investigating the effect of social factors on women's delinquency (comparison of delinquent women with non-delinquent women covered by Robat Karim welfare), *Quarterly Journal of Women and Family Socio-Cultural Council*, Volume 16, Number 63, Spring 2014. [in Persian].
- Shomiker ,D. (2015). *Theories of delinquency*, translated by Mohammad Baratvand and Ali Hassan Hosseinzadeh, first edition, Novin Publications. [in Persian].
- Silverman, D. (2000). *Doing Qualitative Research: A practical Handbook*, Sage Publications Ltd.
- Spano, Alexander and john Bolland. (2009). Does parenting Mediate the Effects pf Exposure to violence on violent Behavior? An Ecological-Transactional Model of Community Violence, *Journal of Adolescence*, Vol 32 N.5.
- Stephen Tripodi, Carrie Pettus-Davis, Kimberly Bender. (2019), Pathways to Recidivism for Women Released From Prison: A Mediated Model of Abuse, *Mental Health Issues, and Substance Use*. Volume: 46 issue: 9, page(s): 1219-1236.
- Swan, S. C. & Sullivan, T. P. (2009)7“The Resource Utilozatio of Women Whouse Violence Inintimate Relationship”, *Journal of Interpersonal Violence*, 24:940-958.
- Turner ,G. (1999). *Concepts and applications of sociology, translated by Mohammad Fouladi, Mohammad Aziz Bakhtiari*, Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [in Persian].
- Vanessa Ng, Amanda Tang & Jen Ying Zhen Ang. (2019), *Challenges Faced by Women Offenders After Incarceration*, Women & Criminal Justice, Dec 2019
- Vera Duart; Maria Joao; Leote de Carvalho. (2017), Female Delinquency in Portugal: What Girls Have to Say About Their Offending Behaviors, *Gender Issues*, Volume 34, pp. 258–274.
- Yyareqoli, B. (2014), Students 'Experience of Teachers' Justice: A Phenomenological Study, *Journal of Exercise Strategies in Medical Sciences*, Volume 7, Number 4
- Zamake. F. (2012). Sociological study of the effect of family status on female delinquency in Tehran, *Cultural Research Society Quarterly*, Volume 3, Number 2. [in Persian].